

УДК 339.9+330.3

ПЕРСПЕКТИВИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ У КОНТЕКСТІ ХВИЛЕПОДІБНОГО ХАРАКТЕРУ РОЗВИТКУ (ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД)

Сіденко В. Р.

Доктор економічних наук, член-кореспондент НАН України, науковий консультант Центру Разумкова.

Анотація. *Еволюція глобалізації економіки на початку XXI століття виявляє ознаки хвилеподібного характеру, коли за періодом максимально інтенсивного розвитку неминуче наступає період спаду та згодом кризи – з частковим регресом вказаного процесу.*

Кожна хвиля глобалізації проходить чотири фази: зародження та інституційне оформлення, експансія, спад, криза – з частковим регресом процесу (деглобалізація). Наявність часткових деглобалізаційних процесів необхідне для створення передумов для формування у майбутньому якісно нового характеру глобалізаційного процесу на новій структурній та інституційній основі.

Світова економіка проявила ознаки вступу у фазу спаду в 2001 році, а перехід до фази кризи сучасного неоліберального формату глобалізації настав у результаті глобальної фінансово-економічної кризи 2008-2009 років, кризи у зоні євро та кризи світового політичного устрою під впливом російського експансіонізму. Одночасно формуються передумови для якісно нового глобалізаційного процесу майбутнього, який базуватиметься на пріоритетах нематеріальних, гуманітарних цінностей, моделі сталого розвитку, провідній ролі освіти і науки, превалювання мережевих відносин і різнорівневої координації, взаємного узгодження суспільних інтересів. Відбудеться концентрація глобалізаційних процесів на пошуку відповідей на дійсно глобальні виклики, при органічному поєднанні глобалізації з національними, регіональними та локальними форматами організації суспільно-економічного життя.

Ключові слова: *глобалізація, економічний розвиток, хвилі економічного розвитку, економічна криза, реструктуризація.*

Постановка проблеми. В 1990-ті роки, коли процеси глобалізації досягли апогею, домінуючою стала думка про те, що неухильне наростання глобалізаційних тенденцій є визначальною характеристикою нової довготривалої епохи світового розвитку і що локальні форми виробництва та економічної діяльності загалом відходять у минуле. Однак глобальна фінансово-економічна криза 2008-2009 років поставила під істотний сумнів цей постулат, який був посилений кризою у зоні євро, що настала вслід за нею, та ще більше – кризою світового порядку, спричиненого сплеском російського експансіонізму 2014 року.

Все це дає підставу говорити не про лінійне наростання глобалізаційних процесів, а про їх хвилеподібний, або ж циклічний, характер, коли за періодом інтенсивного розвитку глобалізації неодмінно наступає злам тенденції і гору бере спадна і навіть частково тенденція регресу – аж доки не сформується передумови для нового підйому глобалізаційного процесу у майбутньому.

Наукове осмислення складного і нелінійного за своїм характером розвитку процесу глобалізації потребує якісного удосконалення наукових методів дослідження вказаного

процесу. Такий підхід досі виразно присутній скоріше як економіко-історичний, аніж такий, що органічно вписується канони неокласичного мейнстріму економічної науки – з його надмірною схильністю до застосування лінійних методів моделювання. А отже, необхідним є вироблення неортодоксальних підходів до економічного аналізу та відмови від необмеженої екстраполяції в майбутнє тих тенденцій, які спостерігаються у поточний момент часу.

Мета статті – теоретично визначити характеристики та детермінанти, що зумовлюють хвилеподібний розвиток процесу глобалізації, нинішній стан глобалізаційного процесу та можливі перспективи нової хвилі глобалізаційних процесів в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Економіко-історичні підходи, які вказують на хвилеподібний, циклічний розвиток глобалізації найбільш виразно представлені в публікаціях Р. Т. Робертсона [1], Х. Джеймса [2], К. О'Рурка та Дж. Вільямсона [3], доповіді експертів Світового банку [4].

Останніми роками формування нового теоретичного підґрунтя для вивчення глобалізації пов'язане з поширенням неортодоксальних підходів до аналізу суспільно-економічних процесів, заснованих на нелінійному мисленні та визнанні фундаментального значення наявності циклів розвитку різної довжини. Вони стали наслідком не лише подальшого розвитку теорій циклічного розвитку, особливо Н. Кондратьєва та С. Кузнеця (див., зокрема [5]), але й становлення синергетичної методології аналізу соціально-економічної динаміки [6]. Серед українських дослідників можна вказати на публікацію А. Філіпенка [7], де ми зустрічаємо посилення на флуктуації у процесі глобалізації.

Водночас, слід підкреслити, що абсолютна більшість досліджень з питань глобалізації має своїм об'єктом не широкий історичний глобалізаційний процес¹, у часових рамках якого тільки й можливо визначити особливості його нелінійної динаміки, а процес сучасної глобалізації, який бере початок, за переважаючою думкою, в 1970-х роках. Тому прихильники такого підходу концентрують свою увагу не на хвилеподібності тривалого процесу поширення інтернаціоналізації та глобалізації, а на прикметах та факторах кризи і навіть занепаду сучасного глобалізаційного процесу, який, за різними сценаріями, може заміщуватися або процесом регіоналізації [8], або ж відродженням націоналізму – «негативного» або «позитивного» [9]. З іншого боку, формуються нові підходи так званого альтерглобалізму, згідно з якими глобалізація не занепадає, а повинна змінити свої базові характеристики, стати якісно іншою у контексті сприяння соціально справедливого розвитку [10], формування «відкритого глобального суспільства» [11]. Такий підхід неминує асоціюється з хвилеподібним характером динаміки глобалізації, але нова глобалізаційна хвиля при цьому – не просте відтворення, а якісне перетворення глобалізаційного процесу.

Вказана різноманітність поглядів вказує на суперечливий та неоднозначний характер протікання глобалізаційних процесів, що не дає можливості достовірно визначити наперед усі можливі траєкторії його еволюції у майбутньому. І це диктує необхідність поглибленого вивчення факторів, які можуть впливати на перспективну еволюцію глобалізації.

¹ Значна кількість дослідників, включаючи автора цієї статті, вважає глобалізацію відносно новим соціально-економічним процесом, який не мав прецедентів в глибині минулих століть. Згідно з цією позицією, минулі періоди інтенсивного розвитку міжнародних зв'язків мають характеризуватися іншими термінами (наприклад, «інтернаціоналізація»), а не власно «глобалізація», що підкреслює не лише наростання чи спадання параметрів інтенсивності міжнародних процесів, але й одночасно зміну якості взаємодії. Хоча, на погляд автора, можливе суміщення вказаних підходів, коли поняття «глобалізація» в одному підході буде кореспондувати з поняттям «інтернаціоналізація-глобалізація» – в другому підході.

Основні результати дослідження. Згідно з концептуальним баченням автора цієї статті, процес глобалізації (якому передують структурно споріднені з ним процеси інтернаціоналізації) у своєму розвитку неминує зазнає істотних змін у своїй структурі. Вказані зміни поступово накопичуються і зумовлюють на певному історичному етапі еволюції необхідність трансформації глобалізаційного процесу, його переходу в якісно новий стан. Цей процес відбувається нелінійно, хвилеподібно – подібно тому, як відбувається й економічний розвиток загалом. Будучи органічно пов'язаним зі змінами технологічних парадигм, пануючих у суспільстві, він у цілому підпорядковується логіці розвитку за довгими Кондратьєвськими хвилями та більш тривалими цивілізаційними циклами, які пов'язані з еволюцією культурних засад суспільства.

Загалом можна виділити чотири фази, які має проходити кожна хвиля (цикл) глобалізації-інтернаціоналізації в його широкому розумінні, який у подальшому для простоти буде називатися просто глобалізацією.

Перша фаза (*фаза зародження та інституційного оформлення*) пов'язана з формуванням нових інститутів, в рамках яких створюються передумови (загальні норми, правила і базові структури та технології управління) для подальшого соціально-економічного розвитку. Це – етап якісного формування нових структур і накопичення нового потенціалу розвитку, який несе в собі певний запас соціальної енергії, втіленої у пануючих ментально-ціннісних орієнтаціях суспільства.

Наприклад, у випадку сучасної глобалізації цей період характеризувався створенням принципового нових мереж комунікації (значне здешевлення транспортних сполучень, революція у сфері зв'язку з впровадженням мобільних телекомунікацій, поширення електронних банківських розрахунків та ін.), значним розширенням свободи економічної діяльності та руху факторів виробництва, виникненням транснаціональних форм організації економіки, що стали основними носіями процесів технологічного оновлення.

Друга фаза (*фаза експансії*) представляє собою період найбільш інтенсивного наростання міжнародних зв'язків на створеній новій технологічній та інституційній основі. У цей період процеси інтернаціоналізації обміну і транснаціоналізації виробництва досягають апогею, дозволяючи покрити ті величезні інвестиційні витрати, які пов'язані з впровадженням нового технологічного укладу, і повною мірою реалізувати наявний потенціал розвитку. Тобто фаза експансії є періодом, коли накопичений у першій фазі величезний потенціал зростання на новій технологічній основі надзвичайно швидко, нелінійно перетворюється на «кінетичну» енергію реальної динаміки суспільно-економічних процесів, значно пришвидшуючи утворення нової вартості та прискорюючи темпи зростання в окремих сегментах економічної структури, які виступають «локомотивами» змін. Саме такий розвиток спостерігався в період розквіту неоліберальної глобалізації в 1990-і роки, спираючись на небувалий розквіт інформатизації світової економіки та фінансові інновації, які, як здавалося, долають ресурсні обмеження для швидкого зростання.

Цей процес наростання інтенсивності процесу, однак, обмежений певною точкою, в якій досягається екстремум – максимальний для даного історичного періоду рівень інтенсивності розвитку глобалізаційного процесу, і настає злам траєкторії руху, спричинений наростанням *всередині* самого процесу асиметрії, дисбалансів і внутрішніх протиріч, пов'язаних з нерівномірним розподілом результатів розвитку. І для сучасного процесу глобалізації така точка зламу є очевидною – 2001 рік, який в суто економічному сенсі пов'язаний зі зломом тенденції до надшвидкого зростання на високотехнологічних ринках «нової економіки», а в політичному – з наростанням загрози міжнародного тероризму (11 вересня 2001 р.), що кардинально посилює значення фактору безпеки в міжнародних відносинах і винесло на порядок денний *дилему* – *економічна ефективність чи безпека?*

За настанням зламу настає третя фаза – *фаза спаду* глобалізаційного процесу, коли вказаний процес ще продовжує рухатися по інерції, але його темпи значно уповільнюються. Адже та структурна основа, на якій він швидко прогресував раніше, вже більше не спроможна генерувати високі темпи розвитку: її енергетичний потенціал на цей момент значною мірою вичерпаний. Внаслідок цього ефективність глобалізованої структури дедалі зменшується, інвестиції приносять загалом дедалі меншу віддачу, а суперечності між окремими її сегментами – наростають. Саме в цей період починають інтенсифікуватися негативні впливи тих факторів зростання, які за умов інтенсивного зростання у другій фазі відігравали важливу стимулюючу і мобілізуючу роль. За нових змінених обставин, вони, навпаки, починають виконувати дестабілізуючу, фактично злякисну, функцію, яка створює умови для подальшого швидкого *ендогенного* руйнування процесу розвитку в його старому форматі.

Саме такий характер еволюції процесу глобалізації ми спостерігали в початковий період 2000-х років – аж до настання глобальної фінансово-економічної кризи 2008-2009 років, за якою настала низка інших важливих подій, що деструктивно впливають на нинішній процес глобалізації.

У період, що передував зазначеній кризі небувалого поширення набули операції з фінансовими деривативами, які сприяли швидкій віртуалізації не лише фінансових, але й окремих товарних (передусім, нафтового) ринків. Відбувся очевидний і надзвичайно небезпечний відрив фінансового сектора від сектора реальної економіки. Новітні фінансові інструменти, які раніше виконували функції страхування від економічних ризиків та були засобами забезпечення додаткової ліквідності, що стимулювало зростання, перетворилися на потужні дестабілізатори і самі стали джерелом величезного ризику, посилення невизначеності.

Одночасно виявилися всі ознаки неспроможності ефективного регулювання структурних перекосів у лібералізованій і глобалізованій економіці за рахунок інструментарію національної економічної політики та регулятивних норм регіональних об'єднань і глобальних організацій. Все це супроводжувалося значним посиленням суперечностей навколо несправедливого розподілу здобутків глобалізації між країнами «золотого мільярду» та іншим світом.

Важливий «внесок» у процес посилення занепаду нинішнього формату глобалізації внесла масштабна криза у євросоні, яка настала за глобальною фінансово-економічною кризою і значною мірою поставила під сумнів серед країн «третього світу» здатність Заходу запропонувати світу ефективні відповіді на виклики сучасного розвитку.

Нарешті, в 2014 році до цього додався і потужний геополітичний чинник у вигляді експансіоністської політики Російської Федерації. Агресія Росії проти України, яка супроводжується порушенням багатьох базових принципів міжнародного правопорядку, які сформувалися в період після Другої світової війни, дозволяють говорити про входження процесу сучасної глобалізації у четверту фазу – *фазу кризи*, коли відбуватиметься розпад старих структур глобалізації та виникатиме феномен певної деглобалізації, перенесення центру ваги на більш локалізовані форми економічної організації. Але деструктивність цієї фази є лише одним боком процесу, адже паралельно на розчищеному від рештки старої глобалізованої системи просторі починають складатися передумови для виникнення елементів нового міжнародного порядку, нового формату глобалізації, що прийде у майбутньому. Тому все ж таки, незважаючи на можливість виникнення певного ефекту *глобалізаційної паузи*, ми скоріше матимемо справу з *трансформацією типів глобалізації*.

На таку трансформацію типів глобалізації Л. П. Євстигнєєва та Р. Н. Євстигнєєв вказують [6, с. 167–168] як на перехід від неоліберальної глобалізації до «синергетичної гло-

балізації», яка є нелінійною за своїм характером розвитку. Йдеться тут, однак, не про зміну термінології, а про кардинальну зміну характеру самих суспільних зв'язків.

Сучасна (неоліберальна) глобалізація розвивається насамперед через зовнішню експансію інститутів та форм упорядкування торговельних та інвестиційних потоків передових країн Заходу. Роль менш розвинених країн («глобальної полупериферії та периферії», якщо вживати термінологію світ-системного аналізу), зводиться до асиміляції нових, екзогенно заданих для них форм і методів організації та адаптації до зовнішнього середовища. Такий формат процесу, хоч і дозволяє здійснювати прискорену модернізацію незахідних суспільств, однак створює всередині таких «реципієнтів екзогенної модернізації» критичні перенапруження, пов'язані насамперед з руйнуванням власної культурної основи і, як наслідок, з посиленням суперечностей між глобально індукованою економічною ефективністю та нормативно-ціннісними засадами організації, втіленими в пріоритети національної політики розвитку.

Країни-реципієнти отримують при цьому – за стабільних умов протікання процесів у світовій економіці – певний матеріальний вигравш, але платою за нього є *підвищення рівня залежності* від зарубіжних центрів прийняття рішень (коли національна політика практично повністю втрачає свою автономність) і *підвищення рівня ризику* того, що за кризових умов у світовій економіці, вони, як правило, стають першими, хто потерпає. Адже формат їх позиціонування у транснаціоналізованому світовому господарстві пов'язаний зі спеціалізацією на секторах з швидкоплинним та нестабільними конкурентними перевагами. Причому глобальні інститути економічного регулювання не можуть виправити цю фундаментальну ваду глобалізаційного процесу через загальне відставання процесу глобального регулювання від наростання інтенсивності транснаціональних економічних зв'язків. Як відзначали у цьому зв'язку Я. Голдін та К. Райнерт [12, с. 16], «прискорений темп глобалізації пов'язаний з швидким наростанням глобальних ризиків, які випередили наростання здатності глобальних інституцій давати відповіді на ці виклики».

Неоліберальна глобалізація заходить у глухий кут, оскільки її головна ціннісна орієнтація на збільшення споживання вступає у дедалі більший конфлікт з перспективами збереження довкілля, що диктує необхідність серйозного обмеження, раціоналізації споживання. Як відзначає Нобелівський лауреат Дж. Стігліц [10, с. 9], «глобалізація просуває матеріальні цінності поверхи інших цінностей, таких як турбота про довкілля або про саме життя». Культ наростаючого споживання призводить до наростання глобальної боротьби за природні ресурси, і при цьому дедалі ймовірнішими стають передбачення вчених-екологів щодо можливості істотної і незворотної деградації біосфери вже в середині XXI століття, що може стати джерел епохальних катаклізмів.

Істотні проблеми породжує сучасний процес глобалізації і в аспекті політичної організації суспільства. Адже, як слідує з досліджень Д. Род ріка [13], парадокс глобалізації пролягає у неможливості одночасно забезпечити існування демократичних засад суспільства, самовизначення (національний суверенітет) та економічної глобалізації: чимось одним з цієї тріади необхідно пожертвувати.

Таким чином, всередині процесу сучасної глобалізації наростають серйозні протиріччя, які неможливо врегулювати в рамках принципів все ще пануючого неоліберального мейнстріму економічної думки. І саме нездатність сучасного формату процесу глобалізації розв'язувати зростаючі протиріччя є доказом необхідності формування *нової парадигми глобального розвитку*, трансформації сучасного формату неоліберальної глобалізації в інший формат, який дозволяв би «ендогенізувати» соціально-економічний розвиток для більшості країн світу. Причому така ендогенізація зовсім не обов'язково має

вести до переважаючої регіоналізації, «націоналізації» чи навіть локалізації процесу розвитку. Скоріш за все, мова має йти про формування *багаторівневої* світової системи, де б процеси глобальні, регіональні, внутрішньонаціональні та локальні були б взаємодоповнюючими (комплементарними).

Новий формат глобалізаційного процесу у майбутньому зовсім не відкидатиме необхідність ліберального устрою, адже пріоритет розвитку людини іманентно пов'язаний з людськими правами і свободами. Проте він має істотно підвищити соціальну відповідальність суб'єктів суспільно-економічної діяльності в рамках моделі *синергетичної* взаємодії на різних ієрархічних рівнях суспільної організації. І одночасно в рамках нової моделі глобалізації в майбутньому має бути забезпечений якісно інший рівень керованості глобальних процесів – з метою забезпечення справедливого розподілу вигід та ризиків.

Основні характеристики нової хвилі глобалізації, яка повинна інституційно оформитися під час кризової фази в період найближчих 15-20 років, можуть характеризуватися такими *трансформаційними мегатрендами*.

По-перше, має відбутися *трансформація ціннісної основи розвитку*. Домінуючі нині цінності матеріального споживання мають чималою мірою поступитися місцем цінностям нематеріальним, духовним, що складають основу вільного розвитку творчої особистості. Це є абсолютним імперативом, якщо людство бажає запобігти глобальній екологічній катастрофі. Але не тільки цей негативний стимул штовхає глобальну еволюцію у вказаному напрямі. Врешті-решт, така зміна впливає не лише внаслідок необхідності обмежити матеріальне споживання задля запобігання екологічній катастрофі, але з самого глибинного смислу існування людини у цьому світі, який пов'язаний з розвитком людської культури та духовності. Але лідерами цього процесу у світі можуть бути не лише цивілізаційні формування Заходу, що знаходяться на досить високому рівні розвитку матеріальної цивілізації і тому, за логікою еволюції потреб (так званої піраміди Маслоу), прискорено формують нематеріальні цінності, пов'язані з самореалізацією особистості. Їх джерелом можуть бути й характерні для Сходу ціннісні структури, з їх акцентом на самовдосконалення особистості та акцентування духовного начала в людині.

По-друге, відзначена ціннісна еволюція робить неминучою *зміну співвідношення між економічними та неекономічними чинниками розвитку та зміну пріоритетів в рамках самої економічної діяльності*. Скоріш за все, на зміну лідерству в розвитку глобалізаційних процесах фінансового сектора мають прийти сфери освіти та науки, які у своєму розвитку визначатимуть загальну траєкторію еволюції глобальних процесів.

По-третє, має відбутися *фундаментальна зміна способів побудови соціальних зв'язків та самого формату суспільно-економічної організації у світі*. До цього часу суспільна еволюція була пов'язана головним чином з превалюванням вертикальних зв'язків (владна ієрархія) над горизонтальними (взаємоузгодження і координація, спільне вироблення рішень незалежними суб'єктами відносин). Проте принципова неможливість утворення єдиної глобальної держави, єдиного світового уряду, з одного боку, і зростаюче поширення мережових зв'язків між численними недержавними суб'єктами, з другого боку, ведуть до зміни вказаної парадигми. В майбутньому класичні і звичні нам владні відносини на основі юридично закріплених компетенцій та силових засобів примусу до дотримання правових норм мають до певної міри поступитися відносинам співпраці (кооперації) *на основі принципу визнання компетенції та морального авторитету*. А отже, домінування державних форм організації суспільного буття і міждержавного суперництва, як основи вироблення світової політики, буде поступово зменшуватися, тоді як *різноманітні гнучкі*

мережеві структури, створені по інтересах і фактично екстериторіальні по своєму характеру, будуть дедалі більше поширюватися. Великі держави вже більше не матимуть змоги диктувати лінію поведінку, оскільки будуть «оплутані» щільною мережею різнорівневих суспільних стосунків в альтернативних (недержавних, «денаціоналізованих») формах.

По-четверте, процес глобалізації має бути загалом *сконцентрований на вирішення дійсно глобальних проблем розвитку людства* (передусім – екологія, охорона здоров'я, ліквідація бідності, розвиток ключових технологій та глобальної інфраструктури, створення умов для довготривалої безпеки в різних її вимірах), *позбавившись своєї універсальної уніфікаторської функції* щодо формування інституціонального устрою різних країн – учасників світової економіки. Адже процеси інституційної уніфікації лише створюють ілюзію кращих умов для розвитку та поширення міжнародних коопераційних зв'язків, формування міжнародних виробничих мереж та різного роду транснаціональних систем. У дійсності, більша простота контактів в системі з високим рівнем уніфікації норм функціонування, яка зменшує втрати на адаптацію та ризики невизначеності, має й важливий негативний наслідок – зменшення розмаїття факторів, що продукують інновації. Тому має забезпечуватися належний баланс між уніфікацією та збільшенням різноманітності.

По-п'яте, у майбутньому глобальні процеси мають не лише співіснувати, але й *органічно поєднуватися* з процесами регіональними, національними й суто локальними – на основі вже апробованого всередині ЄС *принципу субсидіарності*, коли кожний процес організується переважно на тому рівні, на якому він може вирішуватися найбільш ефективно.

Висновки. Процеси глобалізації мають розглядатися в ракурсі їх хвилеподібного протікання, коли за періодом максимальної їх поширення неминуче наступає спад, а згодом і криза процесу. Кожна хвиля глобалізації має чотири фази: зародження та інституційне оформлення, експансія, спад, деструкція та розпад. Настання деструктивних процесів, однак, означають повного закінчення процесу глобалізації, а вказують на необхідність проходження через певний етап розвитку, упродовж якого створюються передумови для формування якісно нового характеру глобалізаційного процесу на новій структурній та інституційній основі.

Сучасний світ вступив у фазу деструкції сучасного неоліберального формату глобалізації в результаті глобальної фінансово-економічної кризи 2008-2009 років, кризи у зоні євро й особливо кризи світового політичного устрою під впливом російського експансіонізму. Одночасно в надрах світової системи мають формуватися основи нового глобалізаційного процесу майбутнього – на засадах пріоритетів нематеріальних, гуманітарних цінностей, провідної ролі освіти і науки, переформатування суспільних зв'язків на основі різноманітних способів мережевої координації та взаємного узгодження на різних рівнях суспільної ієрархії, органічного поєднання глобалізаційних процесів, сконцентрованих на дійсно глобальних викликах розвитку, із національними, регіональними та локальними форматами організації суспільно-економічного життя.

Вказані аспекти трансформації моделі глобалізації потребують подальших міждисциплінарних, у т. ч. емпіричних, досліджень з метою уточнення та можливої специфікації викладених теоретичних підходів.

Список використаної літератури

1. Robertson, R. T. *The Three Waves of Globalization: A History of a Developing Global Consciousness.* – Nova Scotia: Fernwood Pub.; New York : Zed Books, 2003. – 291 p.

2. James, Harold. The Creation and Destruction of Value: The Globalization Cycle. – Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 2009. – X, 325 p.
3. O'Rourke, Kevin H. Globalization and History: The Evolution of a Nineteenth-century Atlantic Economy / Kevin H. O'Rourke and Jeffrey G. Williamson. – Cambridge, Mass. : MIT Press, 1999. – XII, 343 p.
4. World Bank. Globalization, Growth and Poverty: Building an Inclusive World Economy. – Washington, D. C. : The World Bank and New York: Oxford University Press, 2002. – XIII, 174 p.
5. Яковец Ю. В. Глобальные экономические трансформации XXI века. – М. : Экономика, 2011. – 382 с.
6. Евстигнеева Л. П. Экономический рост: либеральная альтернатива / Л. П. Евстигнеева, Р. Н. Евстигнеев; Ин-т междунар. экон. и полит. исслед. РАН – М. : Наука, 2005. – 519 с.
7. Филиппенко А. С. Экономическая глобализация: истоки и результаты. – М. : «Экономика», 2010. – 511 с.
8. Rugman, Alan M. The End of Globalization: Why global strategy is a myth & how to profit from the realities of regional markets. – New York : AMACOM, 2001. – XVI, 237 p.
9. Saul, John Ralston. The Collapse of Globalism and the Reinvention of the World. – Woodstock: Overlook Hardcover, 2005. – 309 p.
10. Stiglitz, Joseph E. Making Globalization Work. – New York and London: W. W. Norton & Company, 2006. – XXV, 358 p.
11. Сорос, Джордж. Криза глобального капіталізму: (Відкрите суспільство під загрозою) / Пер. з англ. – К. : Основи, 1999. – 259 с.
12. Goldin, Ian. and Reinert K. Globalization for Development: Trade, Finance, Aid, Migration, and Policy / Ian Goldin and Kenneth Reinert. – Washington, D. C. : The World Bank and New York: Palgrave Macmillan, 2006. – XIX, 308 p.
13. Rodrik, Dani. The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy. – New York and London : W. W. Norton & Company, 2011. – XXII, 346 p.

THE PROSPECTS OF ECONOMIC GLOBALISATION IN THE CONTEXT OF THE WAVY NATURE OF DEVELOPMENT (A THEORETICAL APPROACH)

Sidenko V. R.

Doctor of Economics, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, research consultant of the Razumkov Centre.

Abstract. *The evolution of the world economy at the outset of the 21st century has revealed the features of its wavy nature when the period of its peak intensity has to be inevitably substituted by the period of recession, and then crisis, with a partial regressive trend of the process.*

Every wave of globalization goes through four phases: incipience and institutional formation, expansion, recession, and crisis accompanied with partial regressive trend (deglobalization). The advent of partial deglobalization is necessary to create prerequisites for future formation of a qualitatively new character of the globalizing process on a new structural and institutional basis.

The world economy manifested the signs of plunging in the phase of recession in 2001, and its transition to the crisis phase of the contemporary neoliberal format of globalization was caused by the 2008-09 global financial and economic crisis, the Eurozone crisis and the crisis of the global political order under the impact of the Russian expansionism. Simultaneously, we witness the formation of prerequisites for a qualitatively new globalizing process of the future, which is to be based on the priorities of nonmaterial, human development values, the model of

sustainable development, the leading role of education and science, the prevalence of network relations, and multi-level coordination and harmonization of public interests. Globalizing processes are to be focused on finding solutions for genuinely global challenges, being organically linked with national, regional and local formats of organization of social and economic life.

Key words: *globalization, economic development, the waves of economic development, economic crisis, economic restructuring.*

Referances

1. Robertson, R. T. The Three Waves of Globalization: A History of a Developing Global Consciousness. – Nova Scotia: Fernwood Pub.; New York : Zed Books, 2003. – 291 p.
2. James, Harold. The Creation and Destruction of Value: The Globalization Cycle. – Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2009. – X, 325 p.
3. O'Rourke, Kevin H. Globalization and History: The Evolution of a Nineteenth-century Atlantic Economy / Kevin H. O'Rourke and Jeffrey G. Williamson. – Cambridge, Mass. : MIT Press, 1999. – XII, 343p.
4. World Bank. Globalization, Growth and Poverty: Building an Inclusive World Economy. – Washington, D.C.: The World Bank and New York: Oxford University Press, 2002. – XIII, 174 p.
5. Yakovets Yu. V. Global'nyye ekonomicheskiye transformatsii XXIveka. – Moscow : Ekonomika, 2011. – 382 p. [in Russian].
6. Yevstigneeva L. P. Ekonomicheskiy rost: liberalnaya alternativa / L. P. Yevstigneeva, R. N. Yevstigneev; Institut mezhdunarodnykh ekonomicheskikh i politicheskikh issledovaniy RAN. – Moscow: Nauka, 2005. – 519 p. [in Russian].
7. Filipenko A. S. Ekonomicheskaya globalizatsia: istoki i rezultaty. – Moscow : Ekonomika, 2010. – 511 p. [in Russian].
8. Rugman, Alan M. The End of Globalization: Why global strategy is a myth & how to profit from the realities of regional markets. – New York : AMACOM, 2001. – XVI, 237 p.
9. Saul, John Ralston. The Collapse of Globalism and the Reinvention of the World. – Woodstock : Overlook Hardcover, 2005. – 309 p.
10. Stiglitz, Joseph E. Making Globalization Work. – New York and London: W. W. Norton & Company, 2006. – XXV, 358 p.
11. Soros, George. The Crisis of Global Capitalism: Open Society Endangered. – New York : Public Affairs, 1998. – XXX, 245 p.
12. Goldin, Ian. and Reinert K. Globalization for Development: Trade, Finance, Aid, Migration, and Policy / Ian Goldin and Kenneth Reinert. – Washington, D.C. : The World Bank and New York: Palgrave Macmillan, 2006. – XIX, 308 p.
13. Rodrik, Dani. The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy. – New York and London: W. W. Norton & Company, 2011. – XXII, 346 p.

ПЕРСПЕКТИВЫ ГЛОБАЛИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ В КОНТЕКСТЕ ВОЛНООБРАЗНОГО ХАРАКТЕРА РАЗВИТИЯ (ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ПОДХОД)

Сиденко В. Р.

Доктор экономических наук, член-корреспондент НАН Украины, научный консультант Центра Разумкова.

Аннотация. *Эволюция глобализации экономики в начале XXI столетия проявляет признаки волнообразного характера, когда за периодом максимально интенсивного развития неизбежно наступает период спада и затем кризиса – с частичным регрессом указанного процесса.*

Каждая волна глобализации проходит четыре фазы: зарождение и институциональное оформление, экспансия, спад, кризис – с частичным регрессом процесса (деглобализация). Наступление частичных деглобализационных процессов необходимо для создания предпосылок для формирования в будущем качественно нового характера глобализационного процесса на новой структурной и институциональной основе.

Мировая экономика проявила признаки вступления в фазу спада в 2001 г., а переход к фазе кризиса современного неолиберального формата глобализации наступил в результате глобального финансово-экономического кризиса 2008-2009 годов, кризиса в зоне евро и кризиса мирового политического устройства под влиянием российского экспансионизма. Одновременно формируются предпосылки для качественно нового глобализационного процесса будущего, который будет основываться на приоритетах нематериальных, гуманитарных ценностей, модели устойчивого развития, ведущей роли образования и науки, превалирования сетевых отношений и разноразмерной координации и взаимного согласования общественных интересов. Произойдет концентрация глобализационных процессов на поиске ответов на действительно глобальные вызовы, при органическом сочетании глобализации с национальными, региональными и локальными форматами организации общественно-экономической жизни.

Ключевые слова: *глобализация, экономическое развитие, волны экономического развития, экономический кризис, реструктуризация.*